

Мороз Петро Володимирович
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки АПН України
Мороз Ірина Володимирівна
старший лаборант
лабораторії суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки АПН України

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУРИКУЛУМУ З ІСТОРІЇ

Анотація В статті розкриваються методологічні підходи до розробки моделі національного курикулуму з історії. Обґрунтовано мету і завдання, принципи відбору змісту шкільних курсів історії. Автори стверджують, що система шкільної історичної освіти має сприяти набуттю учнями цілісних знань про соціокультурний розвиток людства.

Аннотация В статье раскрываются методологические подходы к разработке модели национального курикулума по истории. Обосновано цель и задачи, принципы отбора содержания школьных курсов истории. Авторы утверждают, что система школьного исторического образования должна способствовать приобретению учениками целостных знаний о социокультурном развитии человечества.

Annotation In the article methodological approaches open up to development of model of national curriculum of history. A purpose and tasks is grounded, principles of selection of maintenance of schools courses of history. Authors assert that the system of school historical education must be instrumental in acquisition by the students of integral knowledges about socialculture development of humanity.

Актуальність дослідження.

Динамічний та суперечливий розвиток сучасної цивілізації вимагає адекватних змін в освітньому просторі. Зокрема, у вітчизняній освіті нині відбуваються кардинальні зміни, пов'язані з інтеграцією у світовий освітній простір. Така трансформація супроводжується суттєвим оновленням педагогічної теорії й практики: пропонується нові підходи та принципи до відбору змісту, формується новий педагогічний менталітет, удосконалюються форми й методи навчання, і головне - відбувається зміна освітньої парадигми. Отже, глобалізація проблем розвитку світового співтовариства, яке вступило в історичний процес еволюційного переходу до нової загальнопланетарної цивілізації, а на цьому тлі – перспективи розвитку України потребують докорінного оновлення системи організації шкільної освіти. Сучасна освіта повинна бути функціональною і здатною своєчасно реагувати на суспільні виклики.

Стан розробленості проблеми. Проблемі розробки політики змісту (національного курикулуму) вітчизняної загальної середньої освіти присвячено ряд праць. Серед них відзначимо роботи Н. Бібік, С. Клепка, В. Кременя, О. Крисана, Ю. Мальованого, О. Пометун, О. Овчарук та ін. Відзначимо високий рівень досліджень в області розробки національного курикулуму, в той же час зазначимо, що проблема залишається відкритою, особливо це стосується розробки курикулуму конкретних освітніх галузей та шкільних навчальних предметів.

Зміст шкільної історичної освіти й методологія його розбудови були предметом дослідження провідних вітчизняних науковців з методики навчання історії: К.Баханова, А.Булди, Т.Ладиченко, Р.Пастушенка, О.Пометун, О.Удода, Г.Фреймана та ін.

Завданням цієї статті є на основі узагальненого досвіду розробити концептуальні засади розробки національного курикулуму (National curriculum) з історії.

Чим відрізняється курикулум (curriculum) від інших документів? Нині існує більше ніж 250 визначень поняття curriculum. З деякими із них можна ознайомитися на сайті „Лабораторія наукового перекладу” (<http://www.pereklad.kiev.ua>). Розробники сайту подають такі варіанти [13]:

Поняття	Запропоновані варіанти перекладу	Узгоджений переклад	Примітки
Curriculum, curricula	- навчальний план; - зміст освіти; - перебіг освіти (О. Кочерга); - навчальні програми і плани (curricula) (Р. Шиян);	навчальний план (curriculum); навчальні програми і плани (curricula)	---
National curriculum	- базовий навчальний план (Ю.Мальований); - національний навчальний план (О.Овчарук); - загальнодержавний навчальний план (О. Кочерга);	загальнодержавний навчальний план; базовий навчальний план	---
Core curriculum	-інваріантна частина базового навчального плану (О. Овчарук);	інваріантна частина базового навчального плану	---
School curriculum	- шкільна програма;	шкільна програма	---

<http://pereklad.kiev.ua/ua/seminar/politica/Zmist>

Як зазначають організатори всеукраїнської науково-практичної конференції “Виклик для України: розроблення українського курикулуму для 21-го ст.”, курикулум – це основна одиниця освітнього процесу (навчальний курс, навчальний план), а в найбільш широкому значенні – сукупність навчального змісту, планів, методів, структур, ілюстративного матеріалу, усіх видів посібників, включаючи паперові, матеріальні, аудіовізуальні, комп’ютерні тощо [1].

Чим курикулум відрізняється від навчальної програми? Програма складає лише частину курикулуму. Крім змістової сторони курсу навчання курикулум повинен містити аналіз причин необхідності повороту до нового змісту; чітке визначення цілей навчання; окреслення цільових груп, на які розрахований даний курикулум; опис нових взаємин вчителя і тих, кого навчають, узгодженість нових методичних принципів з відповідними навчальними матеріалами; сучасні моделі і засоби навчання; систему і принципи контролю й оцінки [9].

Чому необхідно впроваджувати новий зміст освіти? Насамперед, це зумовлено тими глобальними змінами, що відбуваються в сучасному світі і охопили по суті всі країни. Процес глобалізації посилює взаємозв’язок країн і культур, активізує міжнародну кооперацію та розподіл праці. Людина ХХІ століття повинна навчитися жити в умовах полікультурного суспільства, що висуває підвищені вимоги до комунікаційної взаємодії та до толерантності її членів. Інформаційна революція наприкінці ХХ століття значно прискорила цей процес, змінила умови доступу до інформації та можливості прийняття рішень [7].

По-друге, змінилися умови та характер праці. Збільшується наукоємна складова сучасного виробництва, надзвичайно швидко розробляються та впроваджуються нові технології. Це в свою чергу вимагає підготовки високопрофесійних спеціалістів, що призводить до збільшення періоду навчання. З іншого боку, ознакою часу стала професійна мобільність: людина протягом життя змушена підвищувати кваліфікацію, освоювати нові технології, професії, а часом, змінювати сферу зайнятості. Тому, на думку провідних науковців, при побудові та розвитку освітніх систем слід керуватися лозунгом „освіта через все життя” [7].

Вищесказане стосується позитивних зрушень в суспільстві. Проте, слід відзначити, що в сучасному світі все більше проявляється тенденція до зростання агресії: міжетнічні та міжконфесіональні конфлікти, що час від часу спалахують в різних куточках планети, тероризм, що став вже звичайним явищем. Від цього не застраховане жодне суспільство, навіть таке, що вважається демократичним та благополучним. Наслідки людської діяльності згубно вплинули на навколишнє середовище. Людство стоїть на порозі екологічної катастрофи. Традиційні енергоресурси катастрофічно скорочуються. Тому в недалекому майбутньому людство змушене бути шукати вихід з такої ситуації.

Отже, сучасний світ в своєму розвитку надзвичайно мобільний та динамічний, вимагає, щоб людина була готова до несподіваних ситуацій, здатна була відстоювати свою точку зору і при цьому співіснувати з людьми інших

поглядів, переконань, традицій. В умовах динамічного та вкрай суперечливого розвитку сучасної цивілізації, питання цінностей та моралі стають вирішальними. Адже, рішення, які приймає кожна людина, в кінцевому рахунку, пов'язані із цінностями. Тому система освіти повинна розвивати цінності, які сприяють розвитку особистості, а також збереженню та розвитку суспільства [11]. Шкільна історична освіта повинна сприяти кожному учню засвоїти певну систему цінностей: етнокультурних, загальнонаціональних та планетарних.

Сучасний етап розвитку людства пов'язаний із зростанням ролі кожної особистості як суб'єкта свого індивідуального, а отже і загальнолюдського майбутнього. Як наслідок всіх цивілізаційних змін, змінилося соціальне замовлення суспільства стосовно школи: – це формування творчої особистості, яка, керуючись етичними критеріями, здатна самостійно визначати мету своєї діяльності, планувати її, підбирати соціально-допустимі способи її реалізації, нести відповідальність за результати своєї діяльності та закріплювати їх в індивідуальному досвіді. Іншими словами суспільству потрібна зріла особистість – суб'єкт діяльності [10].

Таким чином, цивілізаційні зміни, що відбуваються в світі, висувають нові вимоги до розвитку освіти, а саме: безперервність освіти, підготовка до життя та професійної діяльності в інформаційному, полікультурному суспільстві, толерантність та ін. Виклики часу вимагають адекватної реформи освітніх систем та вимагають розробки програмних документів нового покоління, яким є курикулум. Він покликаний стати фундаментом реформування та розвитку освіти. При його розробці слід одночасно спиратися на достоїнства та конкурентні переваги вітчизняної школи та враховувати нові потреби й виклики XXI століття [7].

Яке місце шкільної історичної освіти в підготовці майбутніх громадян України? Становлення демократичної держави, курс на гуманізацію та демократизацію освіти, зростання соціальної ролі особистості підносить престиж гуманітарних дисциплін. Саме гуманітарна освіта формує особистість учня, готує його до життя в сучасному суспільстві, розвиває критичне мислення, формує патріота своєї Вітчизни та громадянина. Серед шкільних навчальних предметів про суспільство історія посідає центральне місце. Тому докорінне оновлення шкільної історичної освіти набуває виняткової значущості.

За останні роки були затверджені Державні стандарти освітньої галузі “Суспільствознавство”, нова навчальна програма з історії, розроблені проекти концепції шкільної історичної освіти, відбуваються конкурси нової навчальної літератури. Проте, розвиток вітчизняної шкільної історичної освіти далеко не завершений процес, як з погляду змісту, так і методики викладання. Зокрема, не до кінця розв'язаними залишаються питання, пов'язані з відбором змісту шкільних курсів історії, методики оцінювання навчальних досягнень учнів, форми підсумкової тематичної атестації, і головне, доки ще не затверджена концепція шкільної історичної освіти. Тому першочерговим завданням, на наш погляд, є

розробка концептуальних засад викладання історії в школі, спираючись при цьому на досягнення вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки.

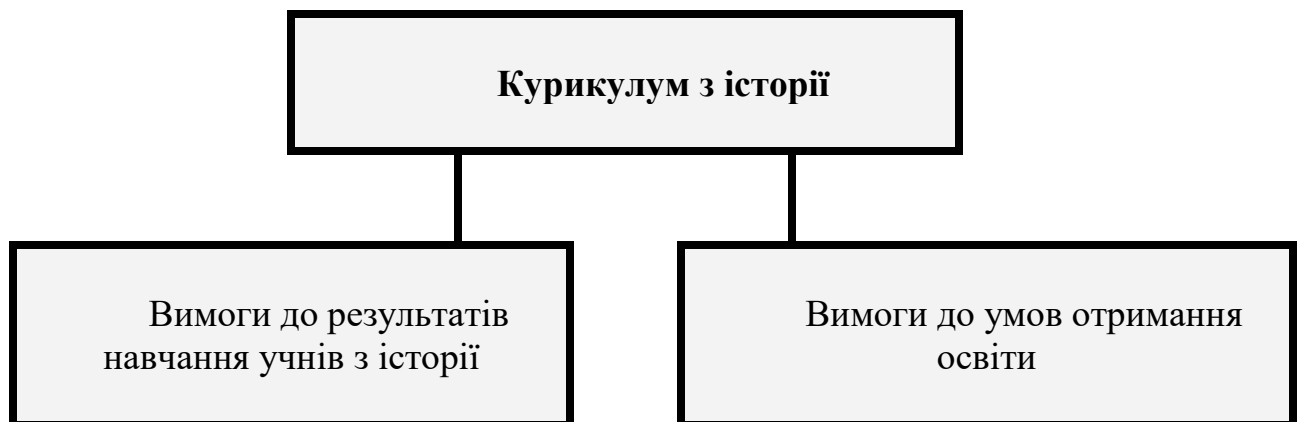
Якою повинна бути структура курикулуму з історії? На наш погляд, його структура повинна включати:

- Вступ
- Концептуальні положення
- Завдання шкільної історичної освіти
- Перелік основних компонентів змісту
- Стандарт навчальних досягнень учнів
- Методологічні рекомендації щодо викладання шкільних курсів історії
- Методичні рекомендації для вчителів
- Умови реалізації курикулуму

На наш погляд, важливіше, це визначити мету навчального процесу, ніж деталізувати зміст роботи. Тому особливу увагу в статті зосередимо на цій проблемі.

У курикулумі повинна бути чітка *орієнтація на майбутнє* (future orientation). Тому, у ньому мають бути чітко сформульована освітня мета та завдання шкільної історичної освіти, що мають передбачати формування компетентностей, необхідних для ефективної життєдіяльності особи в сучасному суспільстві та суспільстві майбутнього. Особливо слід наголосити на активній ролі учня та його здібності навчатися вчитися. З іншого боку, курикулум ураховує всі аспекти життя школи, а не лише діяльність учня [5].

Вважаємо, що курикулум повинен містити два основних компонента – „Вимоги до результатів навчання учнів” та „Вимоги до умов отримання освіти”. Цей підхід був використаний авторами при розробці проекту концепції шкільної історичної освіти в 2001 році [10]. Такого підходу дотримуються і російські науковці, що розробляли проект концепції державного стандарту загальної освіти(2005 рік).

Відповідно до цього і повинна бути сформульована мета шкільної історичної освіти.

Вимоги до результатів навчання учнів повинні являти собою інтегральний опис тих знань та компетентностей, якими має оволодіти учень на кожному етапі навчання історії. Вони повинні бути відображені відповідним чином в навчальних програмах.

Вимоги до умов отримання освіти, на думку російських розробників концепції державних стандартів загальної освіти, мають містити інтегральний опис сукупності умов, що є необхідними і рекомендованими для забезпечення реалізації відповідних освітніх завдань, навчальних програм в галузі кадрового, нормативно правового, науково-методичного, матеріально-технічного, інформаційно-аналітичного забезпечення [7].

Ірмелі Галінен вважає, що кожен у шкільній спільноті (учителі та решта персоналу школи), а не лише учні, повинні мати можливість, підтримку та внутрішню необхідність безперервної освіти – освіти протягом усього життя. Науковці розглядають навчання як індивідуальний і соціальний процес одночасно, отже, інтерактивна співпраця підтримує індивідуальне навчання. Таким чином, безперервне професійне вдосконалення учителя розглядається як передумова навчання учнів [5].

Зміни в змісті та організації освітнього процесу в зарубіжних країнах, що відбуваються в нинішній час, спрямовані на вирішення проблеми взаємодії обов'язкового для всіх та індивідуального в освіті (в структурі, в компонентах змісту, в організації та управлінні навчальним процесом), а також встановлення взаємозв'язку базового (обов'язкового) змісту та свободи вибору свого освітнього шляху учнями та навчальними закладами [7].

Вважаємо, що курикулум зможе виконати свою місію лише в тому випадку, якщо при його розробці та прийнятті буде приділена достатня увага визначенню та узгодженню індивідуальних, суспільних та державних потреб в освітній галузі. Безперечно, що в сучасному, досить складному, диференційованому суспільстві не може бути єдиних (спільних) інтересів у держави, суспільства, конкретного учня стосовно освіти. В таких умовах зростає роль курикулуму, який повинен відіграти, на наш погляд, роль суспільного договору, який би включав баланс взаємних зобов'язань та баланс вимог. Як справедливо зазначають розробники концепції стандартів загальної освіти Російської Федерації, не лише держава, суспільство може вимагати від учня відповідної підготовки, а й сам учень, його батьки, громадськість мають право вимагати від школи (освітніх установ) виконання взятих на себе зобов'язань. Таким чином, курикулум повинен містити узгоджені параметри якості освіти, ставши при цьому важливим засобом стабілізації та розвитку освітньої галузі [7].

Отже, курикулум виступає в ролі гаранта, показника рівня розвитку держави, яка створює відповідні умови для набуття освіти, та міру відповідальності учнів. При його розробці важливо зберегти баланс взаємозобов'язань всіх учасників освітнього процесу та баланс вимог в галузі державних освітніх стандартів [7]. Все вищесказане, слід врахувати при розробці мети шкільної історичної освіти.

Як визначити мету та завдання шкільної історичної освіти? При розробці конкретної мети ми виходимо з наступних концептуальних положень.

Шкільна історична освіта визначається як цілеспрямований процес навчання і виховання в інтересах особистості, суспільства і держави. Головною одиницею процесу навчання в школі є діалогічна цілісність: особистість учня – особистість педагога. Повага достоїнства особистості є вихідним пунктом навчання історії в школі. Тому в процесі навчання і виховання потрібно враховувати інтереси та індивідуальні особливості учня та педагога.

Центром процесу навчання історії в школі є особистість учня, його конкретний світ. Знайти баланс між високими академічними досягненнями учня та його добробутом – одне з найактуальніших питань сьогодення. Як досягти того, щоб у школах панувала творча обстановка, атмосфера жаги академічних знань і водночас щоб діти почувалися захищеними, перебували в дружньому, турботливому оточенні? Тому вкрай актуальними є питання надання підтримки та супроводу, необхідних для кожного учня індивідуально як у навчанні, так і в особистому становленні [5]. Тому важливо розглядати курикулум як процес, а не лише як продукт.

Вивчення історії у 12-річній школі зорієнтоване на перспективу розвитку суспільства через конкретну особистість. Ефективне навчання, на думку вчених, – це насамперед, створення оптимальних умов для навчання, як через стимулювання бажання вчитися, так і підтримання цього бажання за допомогою педагогічних методів [5]. При цьому змінюється роль вчителя, який не лише керує процесом набуття знань а й планує умови для навчання (насамперед, психолого-педагогічні).

Отже, головною метою шкільної історичної освіти є створення засобами історії, як навчального предмету, оптимальних психолого-педагогічних умов для інтелектуального розвитку, саморозвитку та становлення особистості учня як суб'єкта історичного розвитку та суспільних відносин, громадянина-патріота, який керується в своїй діяльності (життєвому шляху) у відповідності з загальноприйнятими соціокультурними нормами та цінностями [10]. На наш погляд, після визначення мети, слід в самому тексті курикулуму конкретизувати компетентності, якими повинен оволодіти учень на кожному етапі навчання.

Щодо завдань шкільної історичної освіти, то вони, на наш погляд, є такими:

- оволодіння учнями основами знань, які розкривають основні закономірності розвитку суспільства від його виникнення і до наших днів;
- формування історичної (соціальної) самосвідомості учнів;
- розвиток інтересу, шанобливого та толерантного ставлення до історії, релігії та культури свого та інших народів світу;
- формування ціннісних орієнтацій та переконань, суб'єктивних (індивідуальних) етичних та естетичних критеріїв ставлення до різноманітних сторін світової цивілізації в її розвитку і до своєї власної ролі в ній;

- створення умов для набуття учнями науково обґрунтованих знань про діалогічний, безпечний спосіб взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією;

- оволодіння учнями методами наукового пізнання;

- розвиток творчого та критичного мислення учнів;

- формування вмінь і навичок самоосвіти, самостійної та творчої роботи з історичним матеріалом, його систематизації та аналізу;

- виховання повноправного громадянина – патріота України, який здатен вільно орієнтуватися в суспільному житті та усвідомлює свою роль та відповідальність перед суспільством та державою;

- формування світоглядної, моральної, політичної, художньо-естетичної культури учнів [10].

Яким повинен бути зміст шкільної історичної освіти?

Поняття “зміст освіти” на різних етапах розвитку педагогічної науки трактувалося по-різному. На сучасному етапі, як зазначає Я. Кодлюк, найбільш прогресивною вважається культурологічна концепція змісту освіти. Відповідно до неї зміст освіти розглядається як педагогічно адаптований соціальний досвід людства, тотожний за структурою людській культурі. Учені виділяють такі основні елементи змісту освіти: 1) досвід пізнавальної діяльності, що фіксується у формі знань; 2) досвід виконання відомих способів діяльності – уміння діяти за зразком; 3) досвід творчої діяльності – здатність застосовувати здобуті знання, набуті уміння і навички в змінених умовах; 4) досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу, що охоплює систему цінностей, особистісних орієнтацій [6, 102].

Система шкільної історичної освіти має передбачати набуття учнями цілісних знань про соціокультурний розвиток людства. Відповідно зміст шкільної історичної освіти має розглядатись як галузь культури, національне і загальнолюдське надбання і повинен сприяти:

✓ формуванню в учня цілісної картини світу, яка адекватна сучасному рівню науки та рівню освітньої програми;

✓ інтеграції особистості в систему світової та національної культури;

✓ вихованню патріота та громадянина України.

Відповідно до мети, зміст повинен має домінуючу спрямованість: формування особистості та інтелектуальний розвиток учнів.

Якими можуть бути методологічні рекомендації щодо викладання шкільних курсів історії? Слід відмітити, що нині відсутня загальноновизнана методологія, яка б пояснювала ходу світової історії. Цілком зрозуміло, що формаційний підхід не здатний відіграти роль базової теорії культурно-історичного процесу. Проте й сучасна історична наука, в тому числі зарубіжна, не може запропонувати якоїсь цілісної концепції культурно-історичного розвитку

людства, оскільки існуючі сучасні теорії не менш однобічні, ніж формаційний підхід.

Відтак завдання полягає в тому, щоб вийти на розробку нової цілісної теорії культурно-історичного процесу через синтез здобутків різних філософських і наукових шкіл.

Цивілізаційний та формаційний підходи, на думку деяких науковців, можна розуміти як синхронний так і діахронний методи описання дійсності. Це різні виміри відносно цілісного історичного процесу.

Оптимальне поєднання формаційного та цивілізаційного підходів, як запевняє частина істориків, дозволяє певною мірою розкрити багатовимірність історичного процесу. Формаційний підхід відображає наступність та внутрішню закономірність етапів розвитку людського суспільства, розкриває логіку соціально-економічних процесів. Цивілізаційний підхід дозволяє більш повно розглянути розвиток людства в певну історичну епоху, показує взаємодію та взаємовплив культур різних країн та народів, дозволяє широко застосовувати порівняльно-типологічну методику [10].

Сучасна методологічна основа теорії цивілізаційного процесу, на думку Ю. Павленка, охоплює принаймні три основних принципи: стадійність, полілінійність та цивілізаційну унікальність розвитку людства. Стадійний та полілінійний підходи до історичного процесу вдало поєднуються. Працюючи у цих двох системах координат і вживаючи відповідний поняттєвий апарат, ми маємо можливість зафіксувати й пояснити глобальні явища, тенденції історичного розвитку та культури в їх основних, типізованих формах. Проте, навіть поєднавши парадигми стадійності та полілінійності, як вважає вчений, ми залишаємося ще на суто філософсько-історичному рівні, у сфері чистої теорії, далекої від емпіричних реалій історичного процесу. Аби наблизити загальні філософсько-історичні положення до історичних реалій необхідно ввести своєрідну теорію середнього рівня, а саме теорію структури, функціонування та взаємодії із зовнішнім світом окремих цивілізаційних систем як самодостатніх і відносно автономних соціокультурних реалій, як унікальних над етнічних феноменів, що мають свої чіткі позиції у просторі і часі [12].

Вдаючись до стадійного погляду на історію, маємо насамперед розмежувати два її глобальні періоди: до і після початку цивілізаційного процесу, вихідним пунктом якого була “неолітична революція”. Саме з цього моменту, на думку вчених, розпочинається розвиток соціокультурної еволюції окремих етнорегіональних спільнот, який, набираючи сили, незабаром виводить на формування ранніх цивілізацій (починаючи з Єгипетської та Шумеро-Аккадської), на ґрунті яких утворюються пізніші традиційні регіональні цивілізації (Антична, Китайська тощо). Стадійне розуміння соціокультурного розвитку людства, як зазначає Ю. Павленко, має доповнюватись баченням полілінійної природи цього процесу [12].

Цивілізаційний підхід до розгляду соціокультурного розвитку людства, на думку Ю. Павленка, має певні переваги перед стадійним та полілінійним: в історію як таку та в історію культури вноситься структурна дискретність, що значно конкретизує загальне бачення минулого. Історія моделюється як жива динамічна система саморозвитку і взаємодії окремих соціокультурних систем: з часів подолання первісного стану – цивілізацій. Ці системи мають свої часово-просторові координати і в своєму розвитку проходять певні фази, що характеризуються змістовою та стилістичною єдністю різноманітних культурних форм [12]. Як свого часу переконував А. Дж. Тойнбі, цивілізація як регіональна, визначена в просторі й часі самодостатня та автономна, здатна до саморозвитку надетнічна соціокультурна система є оптимальною одиницею осмислення історичного та історично-культурного процесу. Вона водночас і достатньо широка (а як категорія – абстрактна) для оперування нею на філософському рівні, і достатньо конкретна, щоб бути співвіднесеною з емпіричними реаліями, вивчення яких здійснюється окремими науками культур-історичного циклу [14]. Отже, розгляд історії як системи саморозвитку та взаємодії окремих, співвіднесених у просторі й часі цивілізацій (та співставляваних з ними первісних надетнічних чи макроетнічних соціокультурних систем), на думку Ю. Павленка, найдоцільніше здійснювати за принципами стадійності та полілінійності розвитку людства [12].

Якими методичними рекомендаціями повинні керуватися розробники нових програм з історії? Вважаємо, що при укладанні нових програм та підручників авторам слід обмежитись вивченням найбільш важливих та значущих факторів, які характеризують розвиток людства в цілому, та різноманітні сторони розвитку суспільства на певних етапах історичного розвитку. Продуктивним варіантом викладання історії, на нашу думку, є використання структури, яка розкриває розвиток людства як ланцюжок цивілізацій

З метою кращого розуміння минулого доцільно використовувати історико-порівняльний підхід, що дозволяє порівнювати “контрастні” культури суспільств чи цивілізацій минулого та сучасності.

Зміст навчання шкільних історичних курсів, його форми та методи слід підбирати та організовувати таким чином, щоб учень міг проявити вибірковість стосовно предметного матеріалу, його вигляду та форми.

Потрібно привчати учнів не вірити в одну, так звану “єдину істину” а вчитися бачити відносність, неповноту наших знань, поважати різні точки зору, адже в кожній точці зору – доля Істини. Замість того щоб засвоювати одну версію, запропоновану у шкільних підручниках, учні повинні мати можливість формувати власні думки шляхом співставлення різних фактів і точок зору. Іншими словами, слід сприяти розвитку творчого та критичного мислення учнів, розуміння ними того, що думати по-різному – добре і правильно [10].

При відборі навчального матеріалу слід орієнтуватися на пізнавальну самостійність та навчальну творчість учнів, навчання прийомам наукового

мислення, варіювання завдань в відповідності зі здібностями, інтересами та особливостями учнів.

Лінії діяльності і відповідальності: хто що повинен робити? Навчальні програми з історії повинні розроблятися провідними науковими та педагогічними установами, авторськими колективами, та затверджуватися Міністерством науки та освіти. Програми з регіональної історії та краєзнавства затверджуються місцевими органами освіти.

Підручники та навчальні посібники можуть отримати відповідний гриф Міністерства науки та освіти лише після наукової та методичної експертизи відповідними науковими та педагогічними установами. Проте формування критичного мислення неможливе в умовах монологізма та монополії в школах підручників та посібників. Тому крім навчальної літератури, які мають гриф Міністерства науки та освіти в школах велику увагу слід приділити творчому ознайомленню учнів з науковою, з науково-популярною та художньою літературою, а також з суспільно-політичною періодикою [10].

Якими є умови реалізації курикулуму з історії? Важливими умовами реалізації курикулуму є:

- ✓ створення колективу науковців, які розробляють концептуальні засади шкільної історичної освіти;
- ✓ укладання нових навчальних програм з шкільних історичних курсів;
- ✓ створення та своєчасний випуск навчально-методичних комплексів згідно нової структури шкільної історичної освіти, зокрема для профільної школи;
- ✓ науково-методичне забезпечення нового змісту шкільної історичної освіти;
- ✓ оновлення фонду засобів навчання;
- ✓ створення відповідних умов для інтенсивної перепідготовки вчителів історії та інших суспільствознавчих дисциплін, особливо в галузі сучасної методики та методології;
- ✓ вдосконалення програм підготовки вчителів історії у вищих навчальних закладах [10].

Як справедливо зазначають дослідники філософії змісту освіти, курикулум не можна уявляти як щось завершене, статичне, після того як розроблені нормативні документи та шкільні програми. Навпаки, курикулум – це процес, який передбачає пошук та постійне його вдосконалення, як з боку теоретиків, так і з боку практиків [2; 3; 7; 8]. Підводячи **підсумки** зазначимо, що курикулум з історії повинен вводитися поступово, на основі апробації нових навчальних програм та підручників з шкільних історичних курсів. Втілення в життя нових концептуальних засад повинно відбуватися на гуманістичних та демократичних засадах. Цілком очевидно, що зміни будуть відбуватися тривалий час та суперечливо.

Окремі положення курикулуму можуть уточнюватися і конкретизуватися згідно з вимогами до забезпечення навчання історії у 12-річній школі. І головне, курикулум має ґрунтується на сучасній законодавчій базі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. „Виклик для України: розробка рамкових основ змісту загальної середньої освіти для 21-го століття” // <http://experts.in.ua/inform/anons/detail.php?ID=16655>
2. *Ботгрос И.* Концепция внедрения, оценивания и развития школьного куррикулума в Республике Молдова // *Univers pedagogic*, 2003
3. *Гуцу В.* Развитие и внедрение куррикулума в гимназическое образование: концептуальные положения // *Chisinau, Grupul editiional Litera*, 2000
4. *ИСТОРИЯ* Куррикулум для лицеев с русским языком обучения (X - XII классы) // http://www.edu.md/files/unsorted/Istoria_Rus.pdf
5. *Ірмелі Галінен* Процеси становлення фінського курикулуму. // *Постметодика*, – №1(65). – 2006. – с. 19– 29.
6. *Кодлюк Я.* Підручник для початкової школи: теорія і практика. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
7. *Концепция* государственных стандартов общего образования (проект). М. 2005. // www.ed.gov.ru/ob-edu/noc/rub/standart/945/
8. *Корой Е.* Национальный куррикулум в Республике Молдова // www.ibe.unesco.org/cops/Comp_research/CIS_rus/Molodova_competences2_rus.pdf -
9. *Куррикулум* // http://ifl.fines.ru/departments/kaf_5/kurrik_r.html#начало
10. *Мороз П.В., Чубукова Т.О., Малій О.В.* Концепція історичної освіти середньої загальноосвітньої 12-річної школи (проект) // *Історія в школі – 2002 – № 3 – С. 2-7*
11. *Основной* куррикулум для общеобразовательной школы. Финляндия // <http://pedsovet.org/forum/index.php?act=Attach&type=post&id=1302>
12. *Павленко Ю.В.* Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навч. посібник / Відп. ред. та автор вст. слова *С. Кримський*. – К.: Либідь, 1996. – 360 с.
13. *Тема „Зміст освіти”* <http://pereklad.kiev.ua/ua/seminar/politica/Zmist>
14. *Тойнби А. Дж.* Цивілізація перед судом історії: збірник / *И.Е.Киселева, М.Ф.Носова* (пер. с англ.). – М.: Прогресс, культура; Спб: Ювента, 1995. – 478 с.